

ברפתות

סיפור הצלחה: משקי החלב בגבעת יואב

חי הברון, ה.מ.ב.

במושבים קיימים רבים. יתכן שגישה זו נבעה לא מעט מהעובדה שבין הרפתנים הצעירים היו אחדים "בוגרי רפת קיבוצית" ואחרים בני מושבים שהכירו את הענף מביתם וחלמו על רפת גדולה יותר. כולם שאפו ליחידת ייצור מודרנית ומצליחה שתתן פרנסה טובה לבעליה ותמורה מלאה עבור העבודה הקשה, שהם ומשפחותיהם היו מוכנים להשקיע – והינם משקיעים – ברפת. החברים שללו מראש כל מחשבה של עבודה שכירה במשק החלב. נשות הרפתנים לקחו – ולקוחות גם כיום – חלק פעיל בעבודה ברפת.

מההתחלות של 1973, עם 15 יחידות הרפת

בחטף עבר עשור שנים מאז תוכנן והוקם מושב גבעת יואב, בין הראשונים בהגשמת ההתישבות ברמת הגולן. החברים-המועמדים לעלות על הקרקע שיכנעו את המוסדות המישיבים כבר אז להקים יחידות רפת "גדולות" – לפי המושגים דאז. ואכן יועדו משקי הרפת למנות 25 פרות חולבות כל אחת. כך חולקו 375 העגלות הקנדיות בנות 3 עד 5 חודשים שיובאו על ידי הסוכנות היהודית עבור ההתישבות החדשה בשנת 1973, ל-15 הרפתות הראשונות. רפתני גבעת יואב הראשונים לא הסתפקו בכך. גישתם להקמת רפת חלב היתה שונה מהמקובלת בתקופה ההיא, הן במוסדות והן

קוראל פרות טיפוסי בגבעת יואב

החקלאיות, דבר שיגרום בהכרח לצימצום אמצעי הייצור העומדים לרשותם היום. הבעיה צריכה להיפתר על ידי פיתוח שרותים משותפים כמו למשל מרכז המזון לענף הרפת.

אדרבא, המושב מעוניין להשלים את איכלוס המשקים באופן הדרגתי ומקווה שמדי שנה יתווספו חברים חדשים. עדיפות ראשונה בקליטת חברים חדשים ניתנת לבעלי רקע חקלאי מקצועי רחב וביחוד לרפתנים.

היום מונה יחידת הרפת הממוצעת 55 פרות חולבות, כאשר ביחידה הקטנה ביותר (שהיא עדיין יחידה צעירה) נמצאות 45 פרות ואילו בגדולה ביותר – 70 פרות. קיימות גם 2 שותפויות של 2 יחידות כל אחת. יחידה כפולה אחת מחזיקה כ-100 פרות והשניה – כ-120.

ברור שהיקף כזה של יחידת רפת משפחתית אפשרי רק במסגרת של משק מתמחה. ואכן הרעיון של משק מתמחה הוא שהדריך את חברי המושב מתחילת דרכם. יחידות המשק הוקמו על יסוד ענף ראשי אחד, כאשר בדרך כלל הוקם לידו ענף משני, זעיר יחסית מבחינת כמות העבודה הנדרשת בו וההכנסה הצפויה ממנו. היום, אחרי פחות מ-10 שנים לקיום המושב, מתברר שענף החלב הינו הענף העיקרי שהגשים בהצלחה מרובה את רעיון המשק

שכל אחת מהן קיבלה כאמור 25 עגלות צעירות, גדל הענף לכדי 1,100 פרות חולבות ב-20 משקים. משקי החלב מהווים עכשיו שליש מ-60 היחידות החקלאיות במושב. אך אין זה הסוף. החלטתם הנחושה של החברים היא להגדיל את ענף החלב על ידי הוספת יחידות רפת חדשות, לפחות חמש בעתיד הקרוב. אחת מאלו נימצאת בשלב מתקדם של בניה.

מקוריות המחשבה בניהול ענף החלב, בממשק של המשק הבודד ובשילוב שרותים משותפים, תרומתם של כל אלה מורגשת בהצלחת הענף. יש לציין לא רק את היציבות בין רפתני גבעת יואב בניהול משקם. ראוייה לציון גם נכונותם לתרום לקידום כלל הענף במושב על ידי פעילותם בוועדת הבקר ובשטחי פעולה אחרים של הענף.

היחידה המשפחתית

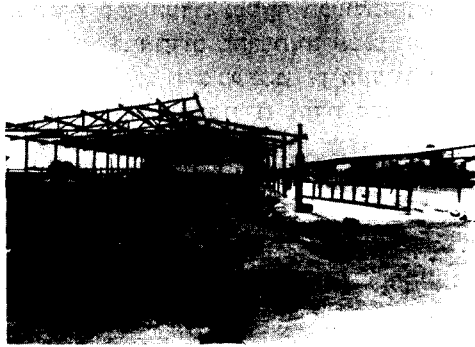
גבעת יואב תוכננה להכיל 100 יחידות משק, כאשר לכל יחידה 35 דונם אדמה והקצאה של 18,000 מ' מים. עד כה מאוכלסים 60 משקים, אמנם מספר זה יגדל בהדרגה. בפועל מעבד כל משק כיום כ-50 דונם ולרשותו כ-27,000 מ' מים. החברים אינם חוששים מתוצאות שליליות כלפי משקם הם בעקבות ריבוי מספר היחידות

... ואבוס גלוי בקוראל אחר

אבוס מקורה באחד הקוראליים...

יחידת רפת חדשה מוקמת בקצב מזוז

לשלוחות רבות. כך מקובל אצל רוב הרפתנים לא לגדל בעצמם את העגלות. העגלות נמכרות למגדלים קבועים אחדים במושבים אחרים ונרכשות בחזרה – אותן עגלות או מחליפות – לפי צרכי המשק. על שאלתי למה לא קם במושב עצמו משק מתמחה המגדל את עגלות יתר המשקים כענף עיקרי, ענו החברים שאמנם כבר חשבו על כך אך מסיבות שונות וביניהן כלכליות לא הוגשם הרעיון. בתנאים הקיימים נראה לחברים הפתרון הנוכחי הטוב ביותר. הוולדות הזכרים נמכרים בדרך כלל בגיל רך ורק משק אחד או שניים מגדלים ומפטמים. עגלים כשלוחה צדדית לייצור החלב.

ייצור החלב

תנובת החלב השנתית הממוצעת הגיעה לכדי 8,000 ק"ג ב־2 חליבות, לעומת כ־7,000 ק"ג בשנה הקודמת. הישג נכבד זה בתנובה ובעלייתה לעומת השנה הקודמת, נזקף במידה רבה לטובת הפעלת מרכז המזון במושב, אך אין גם להתעלם משיפור מתמיד של גורמי ממשק אחרים. יחד עם העליה הכללית בתנובה, צומצם הפער בין המשקים. בעוד שבשנה הקודמת נעה תנובת החלב לפרה הממוצעת בין 5,000 ק"ג לבין 8,000 ק"ג, התיצבה התנובה בתחום של 7,000 ק"ג עד 8,700 ק"ג בשנה זו.

כל המספרים האלה מבוססים על השיווק בפועל ולא על ביקורת חלב. זאת, אגב, אחת התופעות השליליות המועטות במערכת הענף גנבעת יואב. אחרי 4 שנות ביקורת מסודרת

המתמחה. ענפים אחרים ידעו הצלחות כלכליות חולפות בלבד. בעלי ענפים אלה מתלבטים לא מעט בקשר לעתיד משקיהם. מצב זה מודגש באופן ברור בעובדה ששליש משקי המושב שהם משקי חלב, תורמים כשני שלישים לכלל המחזור של המושב.

משק החלב המשפחתי

החברים הרפתנים השקיעו מחשבה רבה בתיכנון חצר הרפת. למרות שהתיכנון המקורי נחשב בזמנו למתקדם ביותר, התברר אחרי כן שהמבנים לא היו בדיוק מתאימים לאיזור, אשר על תנאיו האקלימיים לא היה ידע מספיק לפני שקמו המשקים. חלק מהסככות המקוריות שונו במרוצת הזמן, ובאלו שהוקמו מאוחר יותר כבר נמנעו אותן השגיאות.

כיום התגבשה צורה של כעין קוראל מבוטן, עם או בלי גג מעל לאבוס, עם סככת רביצה מקורה הנפרדת מהאבוס. לפי נסיונם של הרפתנים במקום עונה צורה זו במידה מירבית על הצרכים המוכתבים על ידי האקלים המיוחד באיזור: חורף עם כ־500 מ"מ גשם בממוצע רב שנתי וקיץ חם אך יבש. לדעתם של הרפתנים זהו אקלים אידיאלי לגידול בקר. הפרות נראות נינוחות בקיץ, אפילו בשעות החמות. חצרות הפרות והסככות נשמרות יבשות בקיץ, ביחוד לאחר שהופרדו והורחקו סככות הרביצה מרצועות האבוסים. אין צורך לרפד בסככות בקיץ ואף בחורף כמות הרפד הדרושה היא מינימלית.

מכוני החליבה הסמוכים לחצרות הפרות תוכננו והוקמו בזמנו לפי הדגם המושבי של במה חד צדדית ל־6 עמדות, עם אפשרות להשלמת במה שניה ממול. עם הגדלת העדרים הוחלף ציוד החליבה המקורי והושלם ברוב המשקים ל־6 יחידות חליבה. באחדים מהמכוניים כבר נוספה הבמה המקבילה ואילו המכוניים החדשים ניבנים דו־צדדיים.

רעיון המשק המתמחה והיחידה הגדולה, תוך המגבלות הקיימות ביחידה המשפחתית ללא עבודה שכירה, הביא את הרפתנים להחלטה לא להתפצל אף בתוך הרפת האינדיווידואלית

בקפדנות אחרי תוצאות ספירת החידקים המתבצעת בנפרד עבור כל משק. התוצאות הן טובות באופן קבוע, אם גם קורה שמשק זה או אחר פתאום "קופץ" בבדיקה אחת. אז יודעים שיש לטפל בו ומתקנים את הליקוי. כך למשל מראה ספירת החידקים מ'23.5.82 תוצאות הנעות מ'8,000 עד 72,000, עם משק אחד יוצא דופן ובחלבו 190,000. חידקים, במאמר מוסגר: רוב הרפתנים עברו לחליבה ללא הרטבת העיניים!

המושב משתלב בפעולותיה של המעבדה האזורית בקרית שמונה. זו החלה לבצע ספירת תאים בחלב הכללי ובקרב תחל בבדיקות אינדיוידואליות. פעולה זו מתואמת עם רופא החקלאית המטפל במושב.

אספקת מזון וייצור מספוא

בעת הקמתו של המושב היה מובן מאליו שכל משק יגדל ויספק לבהמותיו חלק ניכר מהמספוא הגס הדרוש. ואכן הצטיידו המשקים הבודדים בכל הכלים המקובלים לגידולי המספוא, קצירתו והובלתו. היו חברים שראו בכך ברכה, ואילו אחרים ראו בכך מגבלה. את המספוא המיוצר במשק השלימו, כל אחד לפי דרכו והבנתו הוא, במזון קנוי, גס ובעיקר מרוכז. הרעיון של מרכז מזון עלה כבר לפני שנים אחדות והעסיק את בוקרי גבעת יואב. הם ראו בהקמת שדות זה לבוקרים אפשרות לשפר את הממשק ובד בבד עם כך ליעל ולהוזיל את המזון למשק.

...ובעת הגדלתו "גרה" המשפחה ברפת

במסגרת ספר העדר, נפסקה הפעולה הרשמית בשנת 1978. אחדים מהרפתנים אמנם מבצעים כעין מדידה של חלב בעצמם, אך החברים ערים לחוסר הביקורת המסודרת. ועדת הבקר מבינה שיש למצוא פתרון לבעית ביצוע ביקורת רשמית במושב כולו. העדר הבודד גדול מדי לביקורת כפי שהיתה נהוגה במושב עד 1978, ז.א. ביקורת "ב". יהיה צורך לרכז את עבודת הביקורת בפועל בידי איש מיוחד, מהחוזן או חבר המושב, כמובן בתשלום. החברים חושבים שהגישה לביצוע הביקורת חייבת להיות דומה לזו שבעדר הקיבוצי. הבעיה היא שהיקף העדרים אינו מצדיק העסקת עובד מלא כמבקר חלב, אם הוא יהיה עסוק יום רק שעות אחדות במשק אחד.

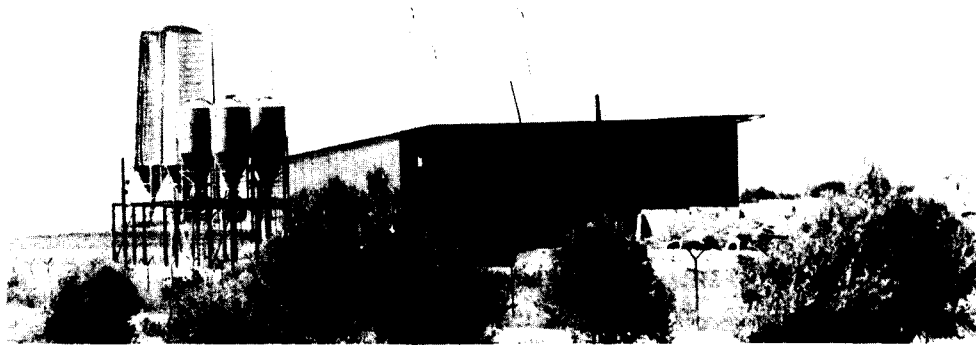
לכן נראה שצריך לחפש פתרון בתוך המושב, כשביקורת החלב תהווה הכנסה חלקית לאחד החברים שאין לו משק בעל ענף כבד אחד דוגמת הרפת.

ייצור החלב היומי של המושב עומד כעת על 24,000 ליטר. המחלבה מצויידת היטב, יש בה 3 תרמוסים גדולים והיא תוכל לקלוט 65,000 ליטר בין הובלה להובלה. המושב מוביל בעצמו את החלב לתל יוסף במיכלית שלו.

מחלבת תנובה בתל יוסף מבצעת בדיקות חלב מכל משק ומשק 3 פעמים בחודש, לקביעת אחוז השומן, לצרכי התשלום הפנימי בתוך המושב. החלב הכללי המתקבל במחלבת תנובה מגבעת יואב מסווג לרוב סוג מעולה ורק לעתים רחוקות יורד לסוג א'. עוקבים במושב

הבית המקורי נעשה קטן מדי...

מרכז המזון – פשוט ופונקציונלי

ולספק את המזון המשלים, על יסוד המנה המשקית המואבסת לפרה, אזי יפיקו הם, הרפתנים – והמושב כולו – את התועלת המירבית משרות זה.

רעיון זה אינו נוגד את גישתם של כלל הרפתנים, כי הם פתוחים לפתרונות בלתי שייגריים. ואכן מכין המרכז היום שני "תפריטים" לאותו סוג בקר: תפריט למנה שלמה ובלעדית ותפריט למנה משלימה לירק. גם התפריט הראשון וגם השני מחושבים היטב לסיפוק כל הצרכים של הבהמה. בהכנת המנה המשלימה נלקח בחשבון טיבו ואיכותו של הירק המסופק על ידי המשק הבודד.

גישה "בררנית" זו כמובן מכתובה מראש קווים מסויימים לתיפעול מרכז המזון. הוא חייב להיות בנוי כך שהמפעיל יכול להכין בלילים שונים בכמויות קטנות יחסית. הוא חייב לאפשר הובלה של בלילים שונים לא רק למשקים שונים, אלא אף למשק אחד, בהתאם לאפשרויות האספקה של ירק משקי עצמי וצרכי הבהמות השונות באותו משק.

מזה נבע שמראש הוטלה ההובלה לאבוס על מפעיל מרכז המזון. 2 עגלות מערבולות לכיש 500 מבטיחות זאת. יתכן שהגישה הזאת, האינדיווידואליסטית במידה רבה, גם עמדה מאחורי החלטתם של הרפתנים שהמרכז יספק כעין מנת יסוד בלבד, המחושבת לפרה בתנובה "נמוכה" של עד 20 ק"ג חלב, כאשר הרפתן הבודד משלימה בתוספת מזון מרכז ושחת. מנת היסוד המסופקת מהמרכז מגיעה ל-16 ק"ג

ניגשו לענין תוך התחשבות בתנאים הקיימים ובמשאלות הרפתנים הבודדים שלא היו זהות זו לזו, ובתאום עם התוכניות הכלליות של המושב לפיתוח בעתיד. תוך כדי התגבשות ההחלטה להקים מרכז מזון, הוחלט להבטיח את הצד המקצועי לא רק בעזרת התיעצויות עם הגורמים המקצועיים הפועלים בנושא, אלא גם על ידי קליטה במושב של חבר-רפתן בעל הכישורים הנכונים להקמת מרכז המזון ולהפקת התועלת המירבית לחברים מהפעלתו.

מרכז המזון

כך הוחל לפני למעלה משנתיים בהקמת מרכז המזון, אשר הופעל למעשה לפני כשנה וחצי. בתחילה לא היו כל הרפתנים שותפים למרכז. במרוצת הזמן כולם הצטרפו, אך נשמרו הבדלי גישה בין הרפתנים, המתבטאים גם היום במידת הזדקקותו של המשק הבודד בשרות זה.

למעשה ממשיכים כמחצית המשקים גם היום לספק בעצמם ירק טרי לפרותיהם משטחי המספוא שלהם. הם בעצמם מגדלים, קוצרים ומובילים ירק במשך כ-7½ חודשי העונה ואילו סומכים על אספקה מלאה של המזון מהמרכז בחודשי החורף בלבד.

מה עומד מאחורי החלטתם של 10 רפתנים להמשיך את גידול המספוא העצמי? טענתם היא שמאחר וקיימים אמצעי הייצור ונרכשו מזמן הכלים הדרושים, הייצור העצמי עדיף להם וזול יותר. אם מרכז המזון יכול לקחת בחשבון את האספקה העצמית של כל משק ומשק

הזמנות מראש לגידולי שדה אצל קבלנים מחוץ למושב (כל המזונות קנויים מהחוץ!), במעקב אחרי הנעשה בהזנת העדר, בעלות המזון וריווחיות ה"עסק". הוא פועל בקשר הדוק והתיעצות מתמדת עם אנשי המקצוע בשטח, כגון מדריכים ותזונאים של שה"מ ואחרים, עם ועדת הבקר של המושב, ועם גרנות. בקרוב יופעל בגבעת יואב גם מסוף של מערכת גרנות שבוודאי יקל על עבודתו של המרכז.

לעומת מרכזי מזון באי אלה מושבים גדולים, זה של גבעת יואב אולי נראה קטן, אך לדעת הרפתנים במושב לא זו בלבד שהוא מצדיק את עצמו, אלא שהודות להפעלתו המותאמת למשאלותיהם האינדיווידואליות של כל משק ומשק, הוא כבר הביא ברכה רבה למושב כולו. טרם בוצעה בדיקה כלכלית מדוקדקת של כדאיותו של מרכז המזון. המושב מעריך שהרווח של המשק הבודד, עולה בהרבה על עלות המרכז. החבר הבודד נוכח לדעת שהודות למרכז הוא יכול להגדיל את עדרו ולשפר את הממשק, מבלי לאבד את שליטתו על ניהול משקו האינדיווידואלי, דבר שחשוב מאוד לרפתני גבעת יואב.

★

ביקרתי בגבעת יואב בתחילת חודש יולי. הרושם הכללי הוא של התלהבות ושיגשוג. רושם זה מורגש לא רק במפגש ושיחות עם אהוד המרכז זה זמן רב את ועדת הבקר, ועם ראובן המרכז את ענייני המזון והתזונה.

כל רפתן שפגשתי סיפר בגאווה ובסיפוק על עדרו, משקו, עבודתו – אפילו ה"רפתן" שרק עכשיו בונה את חצרו וסככותיו וטרם נעשה בעל עדר. הפעילות מורגשת בכל מקום – בבניה לבקר וגם בבניה לאדם. קמים בתים מרווחים חדשים, מבתים "ישנים" נעשות וילות יפות. ובעת דוחק, כאשר בונים מחדש את הבית הישן, יכולה המשפחה להיעזר אפילו בחלק מסככת הפרות שהותאם זמנית לשכן את המטבח ואפילו את... חדר הטלוויזיה!

עם רפתנים כאלה ובאווירה כזאת, אין מקום לחשש מפני עתיד הענף.

אהוד אהרנוב (ימין) וראובן בן-יוסף גאים על הצלחת הרפת במושב

חומר יבש, או משלימה את מנת הירק למנה המכילה 16 ק"ג חומר יבש. התוספת של מזון מרוכז ושחת מביאות אותה לכדי 21 ק"ג חומר יבש. בעוד מנת היסוד "השלמה" היומית עולה כ-87 שקלים לפרה המניבה 20 ליטר חלב (מחיר יולי 1982, כולל תיפועל המרכז והפחתה), עלות המנה ה"משלימה" למשק המגדל ירק היא כ-80 שקלים. הרפתנים המספואניקים רואים את עצמם נשכרים, כל עוד התנאים לא ישתנו, ואילו מזמיני המנה ה"שלמה" אינם מפסידים, כי הוצאות התיפועל והפחתת המרכז מתחלקות במלואן ובמידה שווה בין שני סוגי המנה.

מלבד האספקה של מנות "שלמות" כביכול ומנות "משלימות" לירק, עבור הפרות החולבות, מספק המרכז בלילים שונים לקבוצות בהמות מיוחדות – במידה ובמשק הבודד יש הפרדה בין הקבוצות! – כגון פרות יבשות, עגלות, פיטום עגלים ואף לעדר הבשר המשותף למושב, בעל 350 האמהות, המנוהל כיחידה אחת ונפרדת.

המרכז מופעל על ידי עובד אחד, חבר המושב, בשכר מלא, המספיק ביום עבודה שלם אך לא עמוס יתר על המידה, את כל העבודה השוטפת בתוך המרכז, העירבול וההובלות עד לאבוס הבהמות בכל משק ומשק.

מפעיל מרכז המזון פועל לפי הנחיותיו של המרכז, חבר המושב שהתמחה והתנסה בממשק ההזנה של עדר גדול עוד לפני שהצטרף למושב. הוא מקדיש כשעתיים-שלוש ביום לכלל תיכנון ההזנה בכל משק ומשק, בהזמנות המזונות כולל